

Analiza zjawiska przemocy rówieśniczej – teoria i badania własne

Kinga Poszwa^a, Dominika Myślińska^b

^aOpiniotawczy Zespół Sądowych Specjalistów w Sądzie Okręgowym w Suwałkach,

^bWyższa Szkoła Komunikacji Społecznej w Gdyni

W artykule przeanalizowano zjawisko przemocy w ujęciach teoretycznym i praktycznym. Na kanwie dotychczasowej wiedzy skonstruowano badania, których celem było przedstawienie aktualnych danych dotyczących stosowanych form przemocy rówieśniczej i jej natężenia, jak również działań zaradczych podejmowanych przez dzieci w kontekście negatywnych doświadczeń. Badania objęły 500 uczniów szkół podstawowych z różnych województw w Polsce. Na podstawie uzyskanych danych dokonano próby diagnozy poczucia bezpieczeństwa oraz kondycji emocjonalno-społecznej dzieci i młodzieży w środowisku szkolnym. Artykuł zakończono propozycją zmian, których wprowadzenie w placówkach oświatowych mogłoby ograniczyć nasilenie negatywnych form działania.

SŁOWA KLUCZOWE:

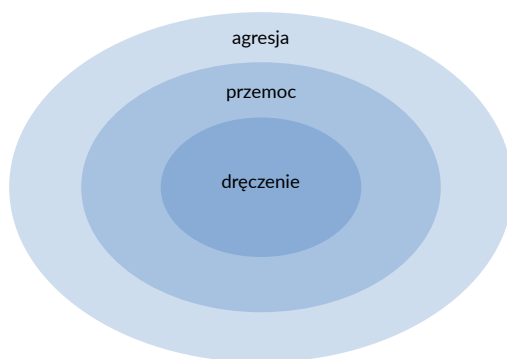
PRZEMOC RÓWIEŚNICZA, AGRESJA RÓWIEŚNICZA, POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA, BULLYING, DRĘCZENIE

TEORETYCZNE PODSTAWY PRZEMOCY

istotne dla omówienia zjawiska przemocy jest odniesienie się do teorii samej agresji – pojęcia szerszego, oznaczającego świadome i celowe działania wyrządzające innej osobie szkodę (Aronson, Wilson, Akert, 2006). Tym, co odróżnia przemoc od agresji, jest nierównowaga sił. Stwierdzono to w badaniach przeprowadzonych w latach 70. ubiegłego wieku, w których wyodrębniono tzw. triadę formalnych cech

pozwalającą diagnozować zjawisko przemocy (Olweus, 1991). Triada obejmuje intencjonalność, oznaczającą celowe działania sprawcy polegające na wyrządzeniu krzywdy ofierze lub samą świadomość negatywnych konsekwencji podejmowanych działań. Kolejnym jej elementem jest nierównowaga sił rozumiana jako przewaga pod względem fizycznym lub psychologicznym. Ostatnią cechą jest powtarzalność stosowanych praktyk (Olweus, 2013), ich stały charakter. Dręczenie (*bullying*) stanowi podtyp agresywnych zachowań polegający na atakowaniu ofiary przez jednostkę bądź grupę w sposób zamierzony i powtarzalny (Salmivalli, 2010).

Wzajemną relację wymienionych pojęć jasno oddaje systematyka przedstawiona na rysunku 1.

Rysunek 1. Relacje między polami znaczeniowymi terminów: agresja, przemoc i dręczenie. Źródło: Pyżalski (2012, s. 111).

FORMY PRZEMOCY RÓWIEŚNICZEJ

Najczęściej wyróżnianymi w piśmiennictwie formami wrogich działań między rówieśnikami są: przemoc fizyczna (naruszenie nietykalności drugiej osoby, jej własności lub podejmowanie działań niosących takie ryzyko), przemoc werbalna (wypowiedzenie negatywnych komunikatów uwłaczających godności ofiary) i przemoc relacyjna (wykluczenie grupowe, izolacja; Stassen, Berger, 2007). Rozwój technologiczny i związany z nim dostęp dzieci i młodzieży do pośrednich środków komunikacji przyniosły nową formę w postaci przemocy elektronicznej, której konsekwencje są jednak tożsame ze standardowymi formami przemocy (Pyżalski 2012). Odmienną, ogólniejszą systematykę zaproponowali Smith i Thomphson (1991), według których przemoc można rozpatrywać w kontekście bezpośrednich lub pośrednich działań wobec ofiary. Dręczenie bezpośrednio polega na otwartych, widocznych formach

działania, np. przez wypowiedane lub przekazywane elektronicznie obelżywe zwroty czy przez fizyczne akty gnębienia lub wymuszania. Działania pośrednie są zazwyczaj utajone, a ich wykrycie wymaga głębszej analizy z uwagi na długofalowość oraz rozbudowany mechanizm, który polega na manipulowaniu stosunkami społecznymi w sposób mający na celu wykluczenie lub izolację. Sprawca najczęściej ignoruje ofiarę, skłaniając innych do działania w określony sposób. Prowadzone badania ujawniły, że rodzaj przemocy jest determinowany przez płeć (Smith i in., 1999). O ile słowne negatywne działania są stosowane ze zbliżoną częstością przez chłopców i dziewczyny, o tyle przemocy fizycznej najczęściej dopuszczają się osoby płci męskiej. W przeciwieństwie do nich dziewczyny stosują metody ukryte. Przedstawione klasyfikacje są w rzeczywistości wobec siebie komplementarne (tab. 1).

Tabela 1

Klasyfikacja form przemocy według Rigby’ego

Klasyfikacja form przemocy		
Przemoc	Formy bezpośrednie	Formy pośrednie
Fizyczna	Bicie Kopanie Plucie Wymuszanie pieniędzy	Włączanie innych osób do atakowania ofiary w różny sposób
Słowna	Wyzywanie Przezywanie Wyśmiewanie Ośmieszanie Obrażanie i inne	Namawianie innych do wyzywania, grożenia, wyśmiewania, rozpowszechnianie plotek
Niewerbalna	Grożenie pięścią i pokazywanie nieprzyzwoitych gestów	Chowanie rzeczy Rozmyślne wykluczanie z grupy, izolacja

Źródło: Rigby (2003).

POCZUCIE BEZPIECZEŃSTWA

Bezpieczeństwo jest jedną z podstawowych potrzeb człowieka. Według najpowszechniejszej definicji ze słownika języka polskiego jest to stan charakteryzujący się pewnością, spokojem, ochroną, ale także brakiem zagrożenia (Kopaliński, 1983). Tego rodzaju rozumienie odnosi się do komponentu obiektywnego zjawiska, czyli występowania realnych zagrożeń. Pomija natomiast aspekt emocjonalny, mechanizmy związane z odczuwaniem i postrzeganiem, na które zwraca uwagę komponent subiektywny (Zięba, 1999). Poczucie bezpieczeństwa jest pojęciem węższym i odwołuje się do odczuć w zakresie realizowania potrzeby bezpieczeństwa (Ranschbur, 1993). Niniejsze badanie

miało na celu wykazanie, w jakim stopniu dzieci i młodzież doświadczają obiektywnych zagrożeń występujących w środowisku. Takich danych dostarczają wyniki odnoszące się do liczby i form działań przemocowych, ale także postaw przyjmowanych przez ofiary, poszukiwania wsparcia oraz aktywnych form reakcji.

CELE BADAWCZE

Przedstawiona klasyfikacja form przemocy według Rigby'ego stanowiła punkt odniesienia do skonstruowania narzędzia badawczego do oceny zjawiska przemocy. Nasze badanie miało dwa cele poznawcze i jeden aplikacyjny:

1. Określenie form przemocy rówieśniczej w czasach dominacji technologii cyfrowych i wszelkich związanych z nimi zagrożeń.
2. Ustalenie najczęstszych reakcji podejmowanych przez dzieci i nastolatki będące świadkami niepokojących i niebezpiecznych zdarzeń.
3. Zwrócenie uwagi na szeroko pojętą problematykę poczucia bezpieczeństwa u dzieci w szkołach podstawowych (w tym zagrożenia związane z różnymi formami przemocy) oraz zastosowanie tej wiedzy w programach pracy z dzieckiem i rodziną. Ponadto uzyskane wyniki mogą być wykorzystane przy podejmowaniu działań mających na celu edukację rodzin i instytucji w zakresie zapobiegania niepożądanym zachowaniom.

METODOLOGIA

Badanie przeprowadzono w 2020 r. z wykorzystaniem ankiety w wersji elektronicznej. Skonstruowane narzędzie udostępniono dyrektorom placówek oświatowych, którzy w imieniu badaczy rozpowszechnili je wśród opiekunów prawnych uczniów za pomocą dziennika elektronicznego. Warunkiem wzięcia udziału w badaniu było dobrowolne wyrażenie chęci.

Badaniami objęto łącznie 500 dzieci (251 dziewczyn i 249 chłopców, 36 ankiet odrzucono), które uczęszczały do szkoły podstawowej. W grupie dominowały dzieci z klas V ($n = 184$), następnie klas VI ($n = 117$), w klasach VII i VIII uczyła się podobna liczba badanych (odpowiednio, 91 i 90), a najmniej osób było z klas IV ($n = 18$).

Czas na wypełnienie kwestionariuszy był nieograniczony, a osoby badane były proszone o ustosunkowanie się do każdego pytania lub stwierdzenia. Badani zostali poinformowani poprzez dołączoną do narzędzia instrukcję o zarówno dobrowolności udziału, jak i możliwości wycofania się w każdej chwili bez potrzeby podawania przyczyny. Uczestnikom wyjaśniono cel badania.

Zaletą użycia ankiety elektronicznej była możliwość dotarcia do zróżnicowanej pod względem demograficznym społeczności (województwa mazowieckie, pomorskie, podlaskie i wielkopolskie), jak również większe poczucie anonimowości respondentów. Wadą takiego rozwiązania jest mniejsza kontrola w zakresie rzetelnego wypełnienia ankiety, brak możliwości udzielenia wskazówek i ograniczenie kontaktu.

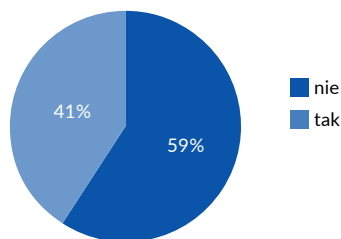
Przed interpretacją wyników odrzucono ankiety puste lub niewypełnione w całości oraz takie, które wyglądały na wypełnione w sposób losowy lub zawierały żartobliwe i nieszczerze odpowiedzi z dopisywaniem komentarzy.

WYNIKI

W pierwszej kolejności zbadano stopień natężenia przemocy wśród respondentów. Uzyskane wyniki pokazują utrzymujące się trendy w nasileniu zjawiska ze względu na płeć. Różnice w tym zakresie opisywano już w piśmiennictwie, m.in. w badaniach przeprowadzanych przez Fundację Dzieci Niczyje (Włodarczyk, Makaruk, 2013), w których wykazano tendencję dominacji chłopców względem dziewczyn w zakresie przemocy fizycznej (48% vs 34%), napaści zbiorowej (23% vs 12%) i znęcania się (12% vs 9%).

W niniejszych badaniach również okazało się, że dziewczyny w mniejszym stopniu doświadczają przemocy niż chłopcy. Na pytanie „Czy byłeś(-aś) ofiarą przemocy w szkole lub jej okolicy?” przecząco odpowiedziało 68% ($n = 171$) dziewczyn, podczas gdy tylko 51% ($n = 125$) chłopców udzieliło odpowiedzi wskazującej, że nie byli ofiarą przemocy. Ogólne wyniki (bez uwzględnienia płci respondentów) skali zjawiska przedstawia rysunek 2.

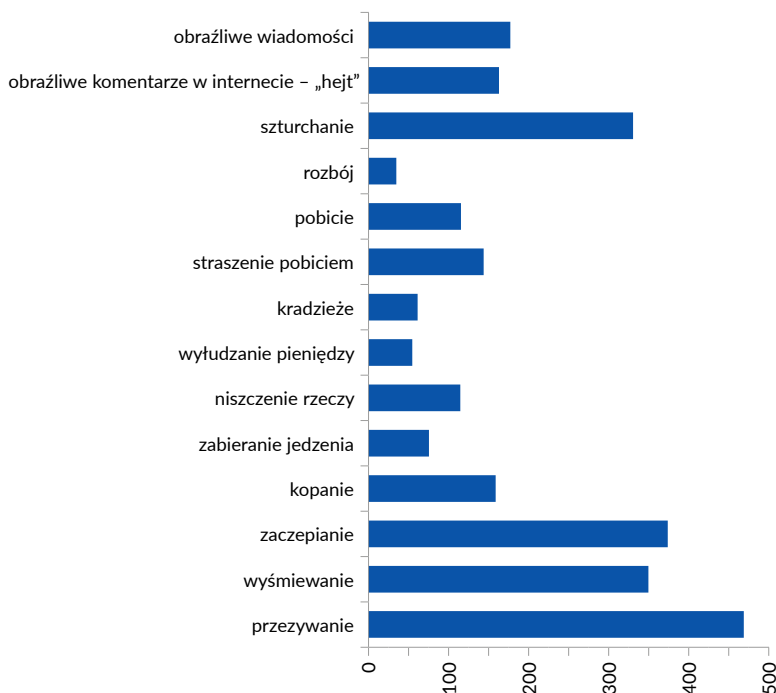
Czy byłeś(-aś) ofiarą w szkole lub jej okolicy?

Rysunek 2. Skala zjawiska. Źródło: opracowanie własne.

Szczegółowa analiza stosowanych form negatywnych oddziaływań rówieśniczych ujawniła dominację przemocy słownej. Do najczęściej występujących zjawisk należały przezywanie ($n = 472$), zaczepianie ($n = 377$), wyśmiewanie ($n = 354$) i szturchanie

($n = 334$). Najradsze okazały się natomiast wyłudzenie pieniędzy ($n = 58$) i kradzieże ($n = 65$). Należy także podkreślić, że wykazano stosunkowo wysoki wskaźnik występowania cyberprzemocy, rozumianej jako obraźliwe komentarze w internecie, czyli „hejt” ($n = 164$), i obraźliwe wiadomości ($n = 181$). Ze względu na ciągły rozwój technologii i ogromne zaangażowanie dzieci w przestrzeni wirtualnej należy monitorować te zjawiska, ponieważ częstość występowania obraźliwych komentarzy w internecie może wzrastać (rys. 3).

Rysunek 3. Najczęstsze formy przemocy. Źródło: opracowanie własne.

Stwierdzone przez nas werbalne formy działań przemocowych są powiązane z mechanizmami występującymi w relacjach interpersonalnych. Dominacja aspektu pozawerbalnego została również odnotowana w raporcie Instytutu Badań Edukacyjnych z roku 2015, w którym wykazano, że obgadywanie, izolowanie, nastawianie klasy przeciwko jednostce występują częściej niż fizyczne akty kierowane wobec innej osoby (Przewłocka, 2015).

Z uzyskanych przez nas danych wynika także, że najczęściej sprawcą przemocy rówieśniczej jest osoba z najbliższego otoczenia – kolega/koleżanka z klasy ($n = 233$) lub z innego oddziału klasowego ($n = 124$). Wskazania „osoba ze szkoły” dotyczyło osób, których dzieci nie mogły jednoznacznie wskazać i przyporządkować

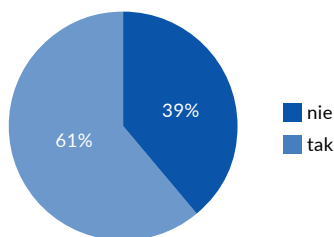
do odpowiedniej kategorii (nie znali sprawcy na tyle, by udzielić dokładnej i rzetelnej informacji).

Rysunek 4. Sprawcy przemocy. Źródło: opracowanie własne.

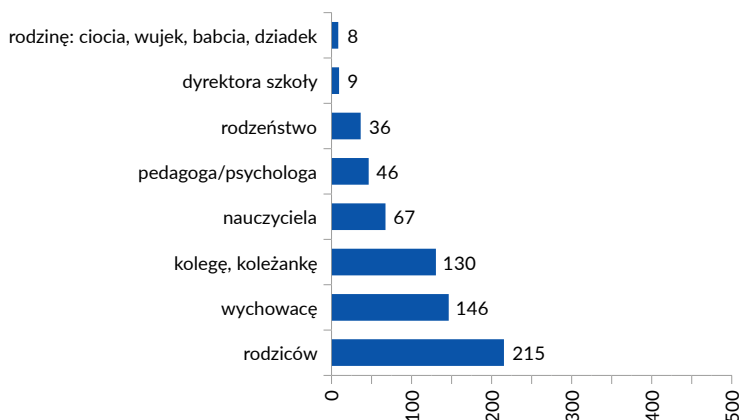
Mimo stosunkowo znacznej skali zjawiska ofiary zazwyczaj decydują się na poszukiwanie pomocy – 61% ($n = 303$) badanych stwierdziło, że informuje inne osoby o doświadczeniu przemocy. Interpretując ten wynik, należy jednak pamiętać, że wśród osób, które nie poinformowały nikogo o przemocy, znajdują się również osoby, które jej nie doświadczyły. Biorąc pod uwagę tę dodatkową zmienną, można wnioskować, że odsetek osób, które nie zdecydowały się na zgłoszenie przemocy może być mniejszy (rys. 5).

Czy powiadomiłeś(-aś) kogoś o sytuacji trudnej?

Rysunek 5. Zgłoszenie przemocy. Źródło: opracowanie własne.

Szczegółowa analiza ujawniła, że dzieci najczęściej o sytuacjach trudnych, zagrażających bezpieczeństwu informują rodziców ($n = 215$), wychowawcę ($n = 146$) lub kolegę/koleżankę ($n = 130$). Sugeruje to, że dysponują one siecią wsparcia społeczno-emocjonalnego, co nie powinno przystaniać tego, że część z nich zostaje ze swoimi problemami sama ($n = 56$).

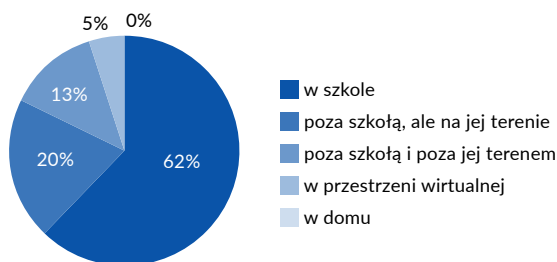

Rysunek 6. Adresaci zgłoszeń przemocy rówieśniczej. Źródło: opracowanie własne.

W dalszej części ankiety znajdowało się pytanie otwarte dotyczące powodów braku zgłoszenia przemocy w sytuacji jej doświadczenia lub bycia jej świadkiem, na które odpowiedziało 49 uczniów. Niepokojące wydaje się, że 53% ($n = 26$) z nich nie powiadomiło o tym nikogo, co wskazuje, że chcieli samodzielnie poradzić sobie z trudną sytuacją i uważało, że nie wymagała ona interwencji osób z zewnątrz. Jako główny powód (23% odpowiedzi) takiego postępowania badani wskazywali strach przed poinformowaniem o niewłaściwym działaniu. Dodatkowo, sześcioro ankietowanych zadeklarowało niechęć do ujawnienia doświadczenia przemocy z obawy, że spotkają się z niedowierzaniem, a czworo dzieci utożsamiało poszukiwanie pomocy ze skarżeniem.

Najczęstszym środowiskiem występowania przemocy jest szkoła ($n = 299$) lub teren szkoły ($n = 99$). Jedynie nieznaczna część badanych ujawniła, że doznała przemocy poza terenem szkoły ($n = 64$) lub w przestrzeni wirtualnej ($n = 22$). Dostrzegamy tu pewną rozbieżność między deklarowanymi odpowiedziami respondentów na pytanie „Jakiej formy przemocy doświadczyłeś(-aś)?”, gdzie znaczna część wskazała cyberprzemoc rozumianą jako obraźliwe komentarze w internecie („hejt”; $n = 164$) i obraźliwe wiadomości ($n = 181$). Tak znacząca rozbieżność między deklaracjami mogła być wynikiem udzielenia jednej odpowiedzi w pytaniu wielokrotnego wyboru – z analizy wyników obserwuje się tendencję wskazywania jednej opcji, podczas gdy respondenci byli informowani o możliwości wielokrotnego wyboru. Rozpatrując tę rażącą różnicę z innej perspektywy, można przypuszczać, że dzieci wskazywały miejsce, w którym najczęściej doświadczają przemocy rówieśniczej, stąd też mogły wybierać jedną odpowiedź.

Gdzie zdarzenie miało miejsce?

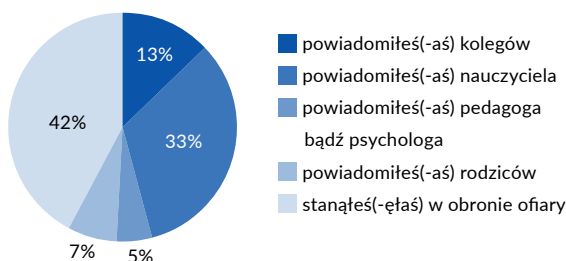

Rysunek 7. Miejsce doświadczenia przemocy. Źródło: opracowanie własne.

Z analizy statystycznej wynika, że 65% badanych ($n = 326$) było świadkiem przemocy w szkole lub jej okolicy, a 35% – nie miało takich doświadczeń. Istotne jest, że spośród uczniów, którzy byli świadkami przemocy rówieśniczej ($n = 326$), aż 80% zareagowało w tej sytuacji. Niestety 20% uczniów nie zareagowało w sytuacji, gdy przemoc nie dotyczyła bezpośrednio ich samych.

Jako najczęstszą formę reakcji na przemoc wobec drugiej osoby ankietowani wskazali stanięcie w obronie ofiary ($n = 177$) i powiadomienie nauczyciela ($n = 137$). W dalszej kolejności badani wybierali odpowiedzi o poszukiwaniu wsparcia wśród kolegów ($n = 55$) i rodziców ($n = 31$). Najniższy odsetek uzyskano w zakresie powiadomienie psychologa/pedagoga ($n = 19$), co może wiązać się z małą dostępnością specjalistów w szkołach, w których przeprowadzono badania (autorzy nie weryfikowali tych zmiennych).

Forma reakcji na sytuację trudną

Rysunek 8. Formy reakcji na sytuację trudną. Źródło: opracowanie własne.

Ciekawym wnioskiem z uzyskanych wyników są oczekiwania dzieci dotyczące możliwych rozwiązań wpływających na ograniczenie przemocy. Najczęstszymi

propozycjami zmian, które należałoby wdrożyć w środowisku szkolnym, okazały się: większa liczba osób dyżurujących, surowsze konsekwencje wobec niepożądanych zachowań oraz działania profilaktyczne (w szczególności zajęcia z psychologiem, pedagogiem lub funkcjonariuszami policji).

Z uzyskanych danych dotyczących natężenia zjawiska przemocy, ale także postaw dzieci i młodzieży, wynika brak bezpieczeństwa w środowisku szkolnym. Ponad połowa respondentów doświadczyła przemocy, co oznacza że była realnie narażona na zagrożenie zewnętrzne. Tendencje takie utrzymują się na podobnym poziomie od dłuższego czasu, co sugeruje niewystarczające działania zaradcze. Jest to szczególnie niepokojące w perspektywie konsekwencji, jakie wiążą się z pogorszeniem zdrowia psychicznego młodych ludzi, co potwierdzają niezależnie badania w różnych państwach (Schneider, O'Donnell, Stueve, Coulter, 2012). Smith i Sharp (1994) oraz Rigby (2003) informują o pojawieniu się m.in. trudności w koncentracji, obniżonym poczuciu własnej wartości i pewności siebie, podwyższonym poziomie lęku oraz wycofaniu ze środowiska szkolnego. Dodatkowo ujawniono, że dręczenie jest skorelowane z wystąpieniem dolegliwości psychosomatycznych objawiających się bólami głowy i mięśni, wymiotami, zaburzeniami snu, uczuciem stałego zmęczenia, a także depresją (Fekkes, Pijpers, Verloove-VanHorick, 2004). Do drastycznych konsekwencji doświadczania przemocy zalicza się również myśli i tendencje samobójcze, które dwukrotnie częściej występują u ofiar w porównaniu z osobami niebędącymi adresatami negatywnych oddziaływań (Center of Disease Control and Prevention, 2009). Długofalowe oraz dotkliwe doświadczenia nastolatków i dzieci w tym zakresie mogą wywoływać skutki w życiu dorosłym, co wykazały australijskie badania longitudinalne (Vasello, Sanson, 2014).

DZIAŁANIA PROFILAKTYCZNE ZMNIEJSZAJĄCE RYZYKO WYSTĄPIENIA PRZEMOCY

Uzyskane wyniki potwierdziły, że dzieci i młodzież najczęściej doświadczają nieprawidłowych zachowań ze strony rówieśników w środowisku szkolnym. Od kilku lat mimo wdrażanych działań profilaktycznych przemoc utrzymuje się na podobnym poziomie, co sugeruje niedostateczną efektywność przyjmowanych rozwiązań. W naszej ocenie zmniejszenie ryzyka doświadczania przemocy powinno się odbywać na kilku, równoległych płaszczyznach. Dzięki zróżnicowanym praktykom możliwe jest stworzenie sieci rozwiązań mających na celu udzielenie wsparcia nie tylko ofiarom, ale także jednostkom z ich najbliższego środowiska, których działania znacznie skutecznifyby odzyskanie równowagi emocjonalnej na skutek niepożądanych zachowań. Nie należy także zapominać

o sprawcach, którzy wymagają bezwzględnego poddania pozytywnym oddziaływaniom. Jedynie edukacja osób stosujących przemoc, rozwijanie ich indywidualnych kompetencji w zakresie wczuwania się w sytuację drugiej osoby i uwrażliwienie na cierpienie innych skutecznie niweluje prawdopodobieństwo ponownego dopuszczenia się krzywdzących zachowań.

Posiłkując się proponowanymi w piśmiennictwie rozwiązaniami, na potrzeby niniejszego artykułu dokonano systematyki działań zaradczych, które mogą być wykorzystane w środowisku szkolnym (tab. 2).

Tabela 2

Systematyka działań zaradczych

Działania zaradcze		
Poziom	Typy	Pożądane skutki
Systemowy	<ul style="list-style-type: none"> – stworzenie formalnego dokumentu stosowanych działań profilaktycznych oraz interwencyjnych w placówce szkolnej – wdrożenie spójnego systemu oddziaływań oraz ich egzekwowanie 	<ul style="list-style-type: none"> – monitorowanie zjawiska przemocy przez cykliczne prowadzenie badań środowiska szkolnego z wykorzystaniem kwestionariuszy, ankiet i opinii – wsparcie zespołów specjalistów powołanych w ramach rozwiązań systemowych – tworzenie kampanii antyprzemocowych lub informacyjnych – powołanie bezpiecznego systemu zgłaszania ochraniającego ofiary
Kadrowy	<ul style="list-style-type: none"> – szkolenia, edukacja pracowników szkoły w zakresie wiedzy dotyczącej przemocy 	<ul style="list-style-type: none"> – edukacja w zakresie <i>bullyingu</i> – wiedza dotycząca diagnostyki i rozpoznawania przemocy – poznanie standardów i obowiązków nauczycieli oraz specjalistów zatrudnionych w placówkach oświatowych – nićjowanie dobrych praktyk w kontaktach z uczniami – zapobieganie zjawisku desensytyzacji pracowników szkoły w zakresie przemocy rówieśniczej – wdrażanie technik poprawy relacji uczeń-nauczyciel
Spółeczność klasowa	<ul style="list-style-type: none"> – zbudowanie przez uczniów zasad określających wzajemne relacje – ustalenie zachowań niepożądanych zaburzających bezpieczeństwo w grupie – spotkania edukacyjne 	<ul style="list-style-type: none"> – świadomość norm, zachowań pożądanych i niepożądanych oraz konsekwencji działań zagrażających bezpieczeństwu – wiedza dotycząca przemocy, skutków, mechanizmów działania – forsowanie odpowiedniego klimatu społecznego w klasie
Wsparcia na poziomie indywidualnym	<ul style="list-style-type: none"> – działania podejmowane na rzecz ofiar przemocy rówieśniczej – praca ze sprawcami 	<ul style="list-style-type: none"> – wsparcie i poszerzenie kompetencji ofiar w zakresie asertywności, radzenia sobie z trudnymi emocjami w postaci indywidualnych oraz grupowych treningów, a w przypadkach szczególnych objęcie psychoterapią – prowadzenie zajęć skierowanych do sprawców przemocy rozwijających empatię, kompetencje poznawcze mające na celu zrozumienie perspektywy ofiary, doskonalenie umiejętności kontroli własnych emocji, granic

Źródło: opracowanie własne na podstawie: Pyżalski (2018).

WNIOSKI

W niniejszym badaniu wykazano, że w Polsce wskaźnik przemocy rówieśniczej wciąż utrzymuje się na wysokim poziomie. Ponad połowa badanych dzieci była ofiarą niepożądanych zachowań, które najczęściej wiązały się z kierowaniem komunikatów słownych mających na celu naruszenie godności innej osoby. Doświadczenie przemocy fizycznej zadeklarowało stosunkowo mniej respondentów, co najpodobniej jest warunkowane naturalną tendencją wygaszania bezpośrednich aktów agresji proporcjonalnie z rozwojem społecznym i emocjonalnym. Optymistyczne wydaje się, że najdrastyczniejsze formy przemocy są stosowane najrzadziej, co istotnie wpływa na ogólny poziom poczucia bezpieczeństwa. Zgodnie z przypuszczeniami potwierdzono istotny problem cyberprzemocy i wpływu technologii cyfrowych na funkcjonowanie dzieci i młodzieży. Niezależnie jednak od środka i formy, jaką przybiera samo zjawisko, jest ono skorelowane ze środowiskiem szkolnym. Placówki oświatowe były wymieniane jako miejsca, gdzie dzieci najczęściej mają styczność z nieprawidłowymi działaniami rówieśników. Wyniki dotyczące ujawniania przemocy sugerują świadomość zagrożeń, jakie są z tym związane, a zatem rolę edukacji w tym zakresie. Analiza postawy bierności wobec doświadczenia przemocy wykazała, że brak reakcji najczęściej jest indukowany przez strach przed ujawnieniem przemocy. Potwierdza to potrzebę wdrażania działań profilaktycznych i edukacyjnych. Należałoby nimi objąć głównie placówki oświatowe, ich pracowników i uczniów. Zwiększenie poczucia bezpieczeństwa wpłynęłoby nie tylko na funkcjonowanie jednostek wrażliwych, wymagających wsparcia, ale także poprawiłoby ogólną kondycję dzieci i młodzieży w Polsce. Podejmowane działania powinny być usystematyzowane i jednolite w celu zachowania równowagi w zakresie utrzymania odpowiedniego poziomu profilaktyki oraz edukacji.

E-maile autorek: kinga.poszwa@suwalki.so.gov.pl,
dominika.myslinska@gmail.com.

BIBLIOGRAFIA

- Aronson, E., Wilson, T. D, Akert, R. M. (2006). *Psychologia społeczna*. Poznań: Wydawnictwo Zysk i S-ka.
- Centers for Disease Control and Prevention. (2009). *Peer Victimization Linked to Youth Suicide*. Atlanta, GA: Centers for Disease Control and Prevention. Pobrane z: http://www.cdc.gov/injury/features/peer_victimization.html.

- Fekkes, M., Pijpers, F. I. M., Verloove-VanHorick, S. P. (2004). Bullying behavior and associations with psychosomatic complaints and depression in victims. *Jornal of Pediatrics*, 144(1), 17–22.
- Kopaliński, W. (1983). *Słownik języka polskiego, tom I*. Warszawa: Państwowe Wydawnictwo Naukowe.
- Makaruk, K. (2017). Przemoc rówieśnicza. W: M. Sajkowska (red.), *Dzieci się liczą 2017. Raport o zagrożeniach bezpieczeństwa i rozwoju dzieci w Polsce* (s. 212–229). Warszawa: Fundacja Dajemy Dzieciom Siłę.
- Olweus, D. (1991). Bully victim problems among school children: basic facts and effects of a school based intervention program. W: D. Pepler, K. Rubin (red.), *The Development and Treatment of Childhood Agression*. Hillsdale, NJ: Erlbaum.
- Olweus, D. (2013). School bullying: Development and some important challenges. *Annual Review of Clinical Psychology*, 9, 751–780.
- Przewłocka, J. (2015). *Bezpieczeństwo uczniów i klimat społeczny w polskich szkołach. Raport z badania*. Warszawa: Instytut Badań Edukacyjnych.
- Pyżalski, J. (2012). *Agresja elektroniczna i cyberbullying jako nowe ryzykowne zachowania młodzieży*. Kraków: Oficyna Wydawnicza Impuls.
- Pyżalski, J. (2018). Przeciwdziałanie przemocy rówieśniczej w szkole-krytyczny przegląd stosowanych rozwiązań. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 17(1), 30–45.
- Ranschburg, J. (1993). *Lęk, gniew, agresja*. Warszawa: Wydawnictwa Szkolne i Pedagogiczne.
- Rigby, K. (2003). Consequences of bullying in schools. *Canadian Journal of Psychiatry*, 48(9), 583–590.
- Salmivalli, C. (2010). Bullying and the peer group. A review. *Agression and Violent Behavior*, 15(2), 112–120.
- Schneider, K. S., O'Donnell, L., Stueve, A., Coulter, R. W. S. (2012). Cyberbullying, school bullying, and psychological distress: A regional census of high school students. *American Journal of Public Health*, 102, 171–177.
- Smith, P. K., Morita, Y., Junger-Tas, J., Olweus, D., Catalano, R., Slee, P. (red.). (1999). *Nature of School Bullying. A Cross-National Perspective*. Londyn: Routledge.
- Smith, P. K., Thompson, D. (1991). *Practical Approaches to Bullying*. Londyn: David Fulton.
- Stassen, K. S., Berger, (2007). Update on bullying at school: Science forgotten. *Developmental Review*, 27(1), 90–126
- Vasello, S., Sanson, A., Olsson, C. A. (2014). 30 years on: Some key insights from the Australian Temperament Project. *Family Matters*, 94, 29–34.

- Włodarczyk, J. (2013). Przemoc rówieśnicza. Wyniki ogólnopolskiej diagnozy problemu przemocy wobec dzieci. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 12(3), 62–81.
- Włodarczyk, J., Makaruk, K. (2013). *Ogólnopolska diagnoza problemu przemocy wobec dzieci. Wyniki badania*. Warszawa: Fundacja Dzieci Niczyje.
- Zięba, R. (1999). *Instytucjonalizacja bezpieczeństwa europejskiego*. Warszawa: Wydawnictwo Naukowe Scholar.

ANALYSIS OF PEER VIOLENCE - THEORY AND OWN RESEARCH

The article provides an analysis of the problem of violence in both theoretical and practical terms. Based on the previous knowledge, the research was constructed in order to provide up-to-date information regarding the intensity of peer violence, the forms used as well as the remedial actions taken by children in the context of negative experiences. The research involved 500 primary school pupils from various voivodeships in Poland. On the basis of the obtained data, an attempt was made to diagnose the sense of security as well as the emotional and social condition of children and youth in the school environment. The article concludes with a proposal of changes that could be implemented in educational establishments, the aim of which would be to reduce negative forms of action.

KEYWORDS

PEER VIOLENCE, PEER AGGRESSION, SECURITY, BULLYING, HARASSMENT

Cytowanie:

Poszwa, K., Myślińska, D. (2020). Analiza zjawiska przemocy rówieśniczej – teoria i badania własne. *Dziecko Krzywdzone. Teoria, badania, praktyka*, 19(4), 12–25.

Artykuł jest dostępny na licencji Creative Commons Uznanie autorstwa–Użycie niekomercyjne–Bez utworów zależnych 3.0 Polska.

MINISTERSTWO
SPRAWIEDLIWOŚCI

www.ms.gov.pl

FUNDUSZ
SPRAWIEDLIWOŚCI

Sfinansowano ze środków – Funduszu Sprawiedliwości, którego dysponentem jest Minister Sprawiedliwości